

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ю.н. ИВАН ЗАХАРИЕВ СЪЛОВ
относно качествата на дисертационния труд на
ВАНЯ НИКОЛАЕВА ТОДОРОВА, на тема
„Основни процесуални гаранции за правото
на защита на гражданите“, с оглед придобиване
на образователната и научна степен „доктор“
по Професионално направление 3.6 Право
Наказателен процес

Докторантката Ваня Николаева Тодорова е родена на 13.12.1982 г.

Завършила е висше образование в ПУ „Паисий Хилендарски“ ЮФ през 2014 г. по специалност Право, ОКС Магистър, професионална квалификация Юрист.

Темата на дисертационния труд е актуална и значима, доколкото без съответните процесуални гаранции правото на гражданите на защита в наказателния процес би останало с чисто декларативен характер. Тази проблематика далеч не е изчерпана с многобройните досегашни изследвания на различни автори. Напротив, тя придобива нови измерения в днешната обществена, икономическа и политическа парадигма, и за съжаление се забелязват някои отстъпления от достиженията на процесуалното ни законодателство и процесуалната наука, особено видни след 2010 г. Всички тези достижения са възприети от докторантката и са в основата на труда ѝ, като са обогатени с нови аргументи.

Предмет на изследването са основните процесуални гаранции за правото на защита на гражданите. Но докторантката не се е ограничила

само с изолираното разглеждане на тези гаранции, а ги е изследвала в контекста на всички процесуални гаранции на правото на защита на гражданите, както и в контекста на системата на основните начала на наказателния процес, с оглед изпълнението на основната задача на процеса, като по този начин се създават условия за реалното осъществяване на правото на защита на гражданите. Докторантката многократно обръща внимание на липсата на колизия между реализацията на правото на защита на гражданите и защитата на държавните и обществените интереси, което винаги е било характерно за наказателния ни процес. Като израз на тази корелация докторантката застъпва тезата, че обсегът на изискванията, които поставя основното начало на наказателния процес, обозначено като „право на защита“, значително надхвърля онези институти, в които намира пряк израз правото на защита. Той обхваща и редица други процесуални институти, които гарантират упражняването на процесуалните права и които не се осъществяват от гражданите, а от държавните органи, ръководещи процеса.

Целта на изследването е всестранныят анализ на процесуалните гаранции, които пряко са свързани и гарантират правото на защита, като се има предвид разбира се и органичната им връзка както със системата на основните начала на наказателния процес, така и със системата на основните процесуални гаранции.

В съответствие с тази цел са и поставените задачи, които успешно са решени.

При изследването са използвани традиционните методи на анализа и синтеза, на индукцията и дедукцията, както и сравнително-правният и логико-юридическият метод.

Дисертационният труд е в обем от 152 стр. структуриран в увод (обща характеристика), четири глави със съответните раздели, заключение и библиография.

В глава първа е разгледана същността на процесуалните гаранции за правото на защита. Анализирани са вижданията на различни автори в това отношение. Докторантката аргументирано е защитила виждането, че процесуалните гаранции са единна категория. Може да се говори за

различни видове процесуални гаранции, но не и за различни по своята същност процесуални гаранции. Дадено е сполучливо определение на процесуалните гаранции като процесуални правила, установени в закон, които осигуряват такова развитие и осъществяване на процеса, което ще доведе до пълноценното решаване на неговата основна задача, в която защитата на правата и законните интереси на гражданите е съчетана със защитата на държавните интереси. В рамките на единното понятие за процесуалните гаранции е необходимо да разграничаваме отделните относително обособени системи от процесуални гаранции, които лежат на основата на различни основни начала на процеса и се характеризират с непосредствената си задача и със специфичния начин, по който се осигурява осъществяването ѝ.

Докторантката е възприела класификация на процесуалните гаранции за правото на защита на основни процесуални гаранции и процесуални гаранции, които конкретизират основните през отделните стадии на процеса. Възприела е и трите основни процесуални гаранции: презумпция за невиновност на обвиняемия; неприкосновеността на гражданите; задължението за разясняване на процесуалните им права и за осигуряване на оптимални условия за реализацията им.

Глава втора е изцяло посветена на презумпцията за невиновност на обвиняемия, като основна процесуална гаранция за правото на защита. В необходимия обем е направен исторически преглед на възникването на следствения процес и последващото му отрицание. Може би е допусната една неточност в твърдението на авторката, че „В каноническото право за първи път се забелязва отклонение от обвинителния процес и наченки на следствен процес. Официалното каноническо преследване дава здрави основи за бъдещото развитие на следствения процес.“ Инквизицията (т.нар. „Свещен трибунал“) е създадена като специализирана институция за борба с ересите, т.е. с враговете на католическата църква и съответно следственият процес е специална (извънредна) процедура.

По отношение презумпцията за невиновност докторантката се е солидаризирала с достиженията на българския НПК и на правната ни теория по въпроса. Възприела е виждането за правната природа на презумпцията за невиновност като обективно правно положение, на което обвиняемият

може да се позове, но чието прилагане е служебно задължение на съответния ръководно-решаващ орган.

Една от основните характеристики на следствения процес е теорията за формалните доказателства, т.н. „инквизиционна аритметика“. За съжаление тази теория – и като теория, и като процесуална практика – в определена степен и форма се възражда в българския наказателен процес в лицето на разпита пред съдия в досъдебното производство, и в придаването на СРС статут на способности на доказване. Това е сериозно подравяне на демократичните основи на наказателното ни производство, което за съжаление започва да се вкоренява в правосъзнанието на някои юристи. Добре би било докторантката да вземе отношение и по тези въпроси, тъй като те са пряко свързани с предмета на изследването ѝ.

Глава трета е посветена на неприкосновеността на личността като основна процесуална гаранция за правото на защита, отнасяща се до всички субекти на това право. Докторантката споделя достиженията на НПК и на процесуалната ни теория в това отношение, като ги обогатява с нови аргументи. Позовавайки се на разпоредбата на чл.61, ал.8 НПК тя правилно отбелязва, че „В тези случаи гаранцията губи основанието си и става безпредметна. Да се остави в сила означава да се надхвърли целта, с оглед на която е установена, и да се превърне в противозаконна ограничителна мярка.“ Но законодателят направи тъкмо това с разпоредбата на чл.73а, ал.2 НПК, като влезе във флагрантна колизия с разпоредбата на чл.61, ал.8 НПК. Докторантката би могла да изрази по-ясно критично отношение по този въпрос.

Авторката акцентира върху правата на личността, съответно на нейното достойнство и сигурност, като върховен конституционен принцип, и на тяхната неотменимост. Но, според мен, е отишла твърде далече, като твърди, че „Принципът на неотменимост произхожда от разбирането, че основните права са изначално присъщи и валидни за всяко живо същество.“ Комарът например не може да е субект на права, не може да е субект изобщо. Качеството субект е присъщо само на Homo sapiens, само той притежава и качеството личност.

В глава четвърта се изследва задължението на съда и на органите на досъдебното производство да разясняват на гражданите техните процесуални права, и да им осигуряват оптимални условия за упражняването им. Докторантката споделя и защитава тезата, че това тяхно задължение е израз на липсата на колизия между правата и законните интереси на гражданите и интересите на държавата и обществото.

Мога да посоча следните по-важни приноси:

Успешно е защитено виждането, че процесуалните гаранции са единна по своята същност категория, независимо от това, че можем да говорим за различни видове процесуални гаранции;

Успешно е защитено виждането, че процесуалните гаранции, вкл. и основните процесуални гаранции за правото на защита, са в органична връзка със системата на основните начала на наказателния процес;

Обогатени са с нови аргументи традиционните за НПК и за процесуалната ни теория положения относно основните процесуални гаранции за правото на защита, които доказаха и в годините на прехода своята дълбоко демократична природа.

Приносните моменти имат както теоритична значимост, така и определена практическа насоченост.

Мога да направя и една по-важна критична бележка. Не е обърнато необходимото внимание на правото на защита на пострадалия в досъдебното производство, през призмата на процесуалните гаранции. А то в момента е силно накърнено. Имам предвид преди всичко откровено противоконституционната разпоредба на чл.75, ал.3 НПК. Препоръчвам на докторантката да обърне внимание на този проблем в бъдещите си изследвания. Направената бележка не променя общото ми положително отношение към дисертационния труд.

Докторантката има необходимите публикации по темата.

Авторефератът отговаря на изискванията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд отговаря на законовите изисквания, поради което си позволявам да препоръчам на научното жури да даде на ВАНЯ НИКОЛАЕВА ТОДОРОВА образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност Наказателен процес, Професионално направление 3.6 Право.

София

25.11.2017 г.

Рецензент:

/проф. д.ю.н. Иван Сълов/